

Linn
Ullmannová

Ne klidní

Pistorius & Olšarová

„Působivý román Ullmannové je útržkovitým portrétem mizejících blízkých, jejich místa a času, svědectvím o jejich odkazu. Kniha, v níž se mísí vzpomínky s literární fikcí, vypráví o otci Linn Ullmannové, legendárním filmovém režisérovi Ingmaru Bergmanovi, a o jeho vztahu s autorčinou matkou, Liv Ullmannovou, herečkou, která je často považována za Bergmanovu největší inspiraci. Autorka se opírá o několik magnetofonových pásek, na nichž zachytila své rozhovory s otcem nedlouho před smrtí. A právě vyrovnávání se s nezastavitelným procesem jeho stárnutí jí nabízí novou perspektivu pohledu na vlastní dětství i dospělost. ... Je to pozoruhodná kniha o neochabující lásce rodičů a dětí a jejich intenzivním vztahu.“

Publishers Weekly

„Výborný román o dítěti, které se nemohlo dočkat, až bude dospělé, a o jeho rodičích, kteří se dospělými stát nechtěli.“

Ze záložky norského vydání

„Brilantní úvahy o čase, smrtelnosti a mezích paměti.“

Kirkus Review

Norská spisovatelka **Linn Ullmannová** (*1966) se úspěšně věnuje novinářské činnosti a je držitelkou prestižní novinářské ceny Gullpennen (Zlaté pero). Dosud napsala šest románů, za román *Nåde* (Milost, 2002) byla poctěna Cenou norských čtenářů. Další román *Et velsignet barn* (Požehnané dítě, 2005) sklidil skvělé kritiky doma i v cizině, například v *New York Times Book Review*. Jde o autobiograficky laděné líčení prázdninových zážitků tří nevlastních sester a jejich temperamentního otce. Za spisovatelskou tvorbu obdržela autorka roku 2007 cenu Amalie Skramové. Do češtiny byla zatím přeložena pouze její kniha *Než usneš* (Før du sovner, 1998, česky 2013). Její poslední román *Neklidní* (De urolige, 2015) sklízí znamenité kritiky, literární ceny (nominace na Cenu Severské rady za literaturu 2016, Cena kritiků 2015, vítězství v anketě posluchačů stanice P2 o nejlepší román roku 2015) a dostává se jí nadšeného přijetí čtenářů v mnoha zemích světa.

Photo © Agnete Brun

Linn Ullmannová

Ne klidní

román

Z norského originálu *De urolige*
přeložila Pavla Nejedlá

Pistorius & Olšanská
Příbram 2019

Tato publikace byla vydána s laskavou finanční pomocí
Ministerstva kultury ČR a nadace NORLA.
This translation has been published with the financial support
of the Czech Ministry of Culture and the NORLA foundation.

MINISTERSTVO
KULTURY

De urolige
Copyright © 2015, Linn Ullmann
All rights reserved
Translation © Pavla Nejedlá, 2019

ISBN 978-80-7579-060-6 (PDF)
ISBN 978-80-7579-053-8 (tištěná kniha)

Hanně

I // Hammarské preludium

mapa ostrova

*Řídil se mapami a nákresy, které existovaly pouze v jeho paměti
či představivosti, ale přesto byly dostatečně zřetelné.*

JOHN CHEEVER: „Plavec“

Vidět, pamatovat si, pochopit. Všechno záleží na tom, kde stojíte. Když jsem poprvé přijela do Hammarsu, byl mi sotva rok a nevěděla jsem nic o velké a převratné lásce, která mě tam zavedla.

Vlastně šlo o tři lásky.

Kdyby existoval dalekohled, který by se dal namířit do minulosti, mohla bych říct: Koukej, tady jsme, takhle se to stalo. A pokaždé, kdybychom si nebyli jistí, jestli je to, co si pamatuju já nebo ty, pravda, nebo jestli se to doopravdy stalo, anebo jestli jsme vůbec existovali, mohli bychom k němu přistoupit a společně se podívat.

Čísluju, třídím a katalogizuju. Říkám: Byly to tři lásky. Dneska je mi stejně jako mému otci, když jsem se narodila. Čtyřicet osm let. Mojí matce bylo dvacet sedm, vypadala tehdy na svůj věk mnohem starší a mnohem mladší zároveň.

Nevím, která z těch tří lásek byla první. Začnu ale tou, která se rozhořela mezi mou matkou a otcem v roce 1965 a která skončila dřív, než jsem dorostla do takového věku, abych si z ní cokoliv pamatovala.

Viděla jsem fotky a četla jsem dopisy, slyšela jsem jejich vyprávění o době, kdy byli spolu, a slyšela jsem i vyprávění jiných, jenže pravda je, že člověk o životě jiných lidí, zvláště vlastních rodičů, nic moc neví, a to obzvlášť v případě, kdy si rodiče usmysleli, že vlastní životy promění v historky, které budou od té chvíle vyprávět bez sebemenšího ohledu na to, zda jsou pravdivé či nikoliv.

Druhá láska je prodloužením té první a týká se zamilovaného páru, ze kterého se stali rodiče, a dívky, která byla jejich dcerou. Milovala jsem svoji matku a otce bez předsudků, brala jsem je takové, jací jsou, stejně jako člověk bere za dané třeba roční

období nebo denní doby nebo hodiny, jeden byl noc a druhý den, byla jsem její dítě a jeho dítě, vezmeme-li ovšem v úvahu, že i *oni* chtěli být dětmi, jevílo se to občas trochu složité. A pak je tu ještě jedna věc. Byla jsem jeho dítě a její dítě, ale ne *jejich* dítě, nikdy jsme nebyli tři. Když se probírám hromádkou fotografií na stole před sebou, na žádné nejsme všichni. Ona, on a já.

Ta konstelace neexistuje.

Chtěla jsem co nejdřív dospět, být malá se mi nelíbilo, bála jsem se ostatních dětí, jejich nápadů, jejich nevypočitatelnosti, jejich her, a abych si kompenzovala svou vlastní nedospělost, představovala jsem si, že se dokážu rozdělit a zmnožit, proměnit se v armádu liliputánů a že v *nás* je síla – jsme malí, ale je nás moc, dělila jsem se a pochodovala jsem od jednoho k druhému, od otce k matce a od matky k otci, měla jsem spoustu očí a uší, spoustu hubených těl, spoustu vysokých hlásků a mnoho choreografií.

Třetí láska. *Místo*. Hammars nebo *Djaupadal*, jak se mu říká od pradávna. Bylo to jeho místo, ne její, ani jiných žen, ani dětí, ani vnoučat. Chvilí se zdálo, jako bychom tam obě patřily, jako by to bylo naše místo. Pokud je to tak, že každý má svoje místo, a tak to samozřejmě není, ale kdyby to tak bylo, tak tohle bylo moje místo, každopádně víc moje než jméno, které jsem dostala. Chodit po Hammarsu mě nesklíčovalo tak, jako mě sklíčuje chodit ve svém jméně. Vzduch, vůně moře a kamení i větrem zkroutené borovice mi byly povědomé.

Pojmenovat. Dát a vzít a mít a žít a zemřít se jménem. Chtěla jsem napsat knihu beze jména. Nebo knihu s velmi mnoha jmény. Nebo knihu, v níž jsou všechna jména tak obyčejná, že je člověk okamžitě zapomene, nebo tak podobná, že je od

sebe nelze odlišit. Rodiče mi dali jméno (po mnohých „ale“ a „jestli“), jenže mně se to jméno nikdy nelíbilo. Nepoznávám se v něm. Když někdo moje jméno zavolá, trhnu sebou, jako bych se zapomněla obléct a všimla si toho teprve venku mezi lidmi.

Na podzim roku 2006 se stalo něco, co jsem později zpětně považovala za eklipsu – zatmění.

Astronomka Aglaonika neboli Aganice z Thesálie, jak se jí rovněž říká, žila dávno před objevením dalekohledů, pouhým okem ale dokázala vypočítat přesný čas zatmění Měsíce.

Umím si přitáhnout Měsíc, tvrdila.

Věděla, kam jít a kam se postavit. Věděla, co se stane a kdy. Natáhla paže k nebi a nebe se zatmělo.

V „Radách manželských“ varuje Plútarchos před podobnými, jak sám říká, čarodějkami, jako je Aglaonika, a povzbuzuje novopečené manželky, aby *četly, studovaly a udržovaly si rozhled*. Žena, která ovládá geometrii, nebude mít potřebu tančit. Sečtělá žena se nenechá svést k darebnostem. Rozumná žena znalá astronomie se vysměje každé ženské, která prohlásí, že je možné *přitáhnout si Měsíc*.

Nikdo neví, kdy přesně Aglaonika žila. Víme jedině to, co uznával dokonce Plútarchos, jakkoliv nechvalně o ní ve svém pojednání hovořil, a to, že dokázala předpovědět přesný čas a místo zatmění Měsíce.

Pamatuju si zcela přesně, kde jsem tehdy stála, naprosto mi ale chyběla schopnost cokoli předvídat. Můj otec byl dochvilný muž. Když jsem byla malá, otevíral dědečkovy hodiny stojící v obývacím pokoji a ukazoval mi jejich útroby. Kyvadlo. Měděná závaží. Byl dochvilný a požadoval to i po všech ostatních.

Na podzim roku 2006 mu zbýval sotva rok života, to jsem ale tenkrát nevěděla. Ani on ne. Stála jsem před bílou vápencovou stodolou s rezavě červenými dveřmi a čekala jsem na něj. Stodola byla přestavěná na kino a obklopovaly ji louky, kamenné zídky a sem tam dům. O kus dál se nacházel dāmský močál plný ptačího života – bukač velký, jeřáb popelavý, volavka popelavá, koliha velká.

Chtěli jsme se podívat na film. Každý den s otcem, vyjma neděle, byl filmovým dnem. Snažím se rozpomenout, co jsme si toho dne pustili. Možná Cocteauova *Orfea* s těžkými snovými obrazy. Nevím.

„Když točím film,“ napsal Jean Cocteau, „je to jako když spím a zdá se mi sen. Ve snu mají význam jedině lidé a místa.“

Dlouho jsem si lámala hlavu nad tím, co to bylo za film, ale nepřišla jsem na to. Než si oči zvyknou na tmou, několik minut to trvá, říkával můj otec. Několik minut. Proto jsme se domluvili, že se potkáme za deset tři.

Toho dne dorazil sedm minut *po* třetí čili o sedmnáct minut později.

Nic pozoruhodného se nestalo. Nebe se nezatmělo. Vichr necloumal stromy. Nezvedla se bouře a listy se nerozvířily ve větru. Nad šedá pole vzlétl brhlík a zamířil nad bažiny, jinak byl klid a zataženo. Ovce – na ostrově jim říkali *jehňata* bez ohledu na stáří – se o kus dál pásly jako vždycky. Když se otočím a rozhlížím se, je všechno jako obvykle.

Táta byl tak dochvilný, že jeho dochvilnost ve mně žila svým životem. Když člověk vyrůstá v domě u železniční trati a každé ráno ho budí vlak dunící za oknem tak, až se stěny otřásají, nohy postele nadskakují a parapety se třesou, pak, i když už v domě u kolejí dávno nebydlí, ho bude dál každé ráno budit vlak, co se řítí skrz něj.

Nebyl to Cocteauův *Orfeus*. Možná to byl nějaký němý film. Sedávali jsme v zelených křeslech a bez klavírního doprovodu sledovali obrazy míhající se po velkém plátně. Táta říkal, že s koncem němého filmu zanikl celý jeden jazyk. Nemohl to být *Vozka smrti* Victora Sjöströma? To byl jeho oblíbený film. *Ža jeden den by dal sto let na zemi. Nocí i dnem řídí spřežení ve jménu svého Pána*. Kdyby to byl *Vozka smrti*, to bych si pamatovala. Jediné, na co si z toho dne vzpomínám, tedy kromě brhlíka nad poli, je, že otec dorazil pozdě. Bylo to pro mě stejně nepochopitelné jako zmizení Měsíce pro Aglaonichiny stoupenkyně. Ženy, které byly podle Plútarcha neznalé astronomie a nechaly se obloudit. Aglaonika řekla: *Přítáhnou k sobě Měsíc a nebe potemní*. Můj otec dorazil o sedmnáct minut později a všechno bylo jako obvykle a nic nebylo jako dřív. Přitáhl si Měsíc a čas se vymknul z kloubů. Měli jsme se sejít za deset tři. Když dojel před stodolu, bylo sedm minut po třetí. Měl červený džíp. Rád jezdil rychle a s rámusem. Měl velké černé sluneční brýle. Nijak to nevysvětlil. Nevěděl, že přijel pozdě. Podívali jsme se na film, jako by se nic nestalo. Byl to poslední film, co jsme spolu viděli.

* * *

Do Hammarsu přišel v roce 1965 coby sedmačtyřicetiletý a rozhodl se, že si tam postaví dům. Místo, do něž se zamiloval, bylo pusté kamenité pobřeží s několika pokroucenými borovicemi. Okamžitě se tam cítil jako doma, věděl, že to je jeho místo, odpovídalo jeho nejnítěrnější představě o tvarech, proporcích, barvách, světle a horizontu. A navíc ty zvuky tam. Mnozí se domnívají, že vidí obraz, ve skutečnosti jej však slyší, napsal Albert Schweitzer ve svém dvousvazkovém díle o Bachovi. Těžko říct, co otec toho dne na pláži viděl a slyšel, ale právě tam to celé začalo, tedy nezačalo to přesně tehdy, otec byl na ostrově už pět let předtím, takže to možná začalo už

tenkrát, kdo ví, kdy něco vlastně začíná a končí, ale pro jednoduchost říkám: Tady to celé začalo.

Točili na ostrově film, bylo to už jeho druhé tamější natáčení a žena, která se měla stát mojí matkou, hrála jednu ze dvou hlavních ženských rolí. Ve filmu se jmenovala Elisabet. V deseti filmech, které spolu natočili, jí dával různá jména. Elisabet. Eva, Alma, Anna, Maria, Marianne, Jenny, Manuela (*Manuela* se jmenovala, když spolu točili film v Německu) a pak ještě jednou Eva a znovu Marianne.

Toto je ale první společné natáčení mých rodičů a téměř okamžitě se do sebe zamilují.

Elisabet, na rozdíl od mé matky, je žena, která přestane mluvit. Dvanáct minut filmu leží v posteli a kvůli své nevysvětlitelné zamlklosti je svěřena do péče sestry Almy. Postel stojí uprostřed nemocničního pokoje. Místnost je spoře zařízena. Okno, postel, noční stolek. Je večer a sestra Alma je u ní a pouští rádio, Bachův houslový koncert E dur, Alma odejde a Elisabet osamí.

Uprostřed druhé věty houslového koncertu najde kamera Elisabetinu tvář a spočívá na ní téměř půl druhé minuty. Obraz se postupně ztmavuje, ale tak pomalu, že si toho téměř nevšimneš, každopádně dokud není obličej tak tmavý, že je ho na plátně sotva vidět, ale to už ses na něj díval tak dlouho, že ho máš vypálený na sítnici. Je to tvůj obličej. Teprve potom, po minutě a půl, se od tebe odvrátí, nadechne se a zakryje si tvář rukama.

Nejdřív si všimnu pusy, nervů soustředěných ve rtech a v jejich okolí, a pak, protože leží, skloním hlavu na stranu, abych viděla celou její tvář. A když se tak nahnu, je to, jako bych si lehla na polštář vedle ní. Je velmi mladá a velice krásná. Představuju si, že jsem můj otec a hledím na ni. Představuju si, že jsem moje matka a že jsem ta, na niž se hledí. A přestože je obraz čím dál tmavší, zdá se, jako by její tvář zářila, pářila,

rozpouštěla se mi přímo před očima. Když se konečně otočí a zakryje si tvář rukama, je to úleva.

Máminy ruce jsou dlouhé a štíhlé.

* * *

Jednou večer vzal můj otec svého kameramana na místo, které si vyhlédl. Tady bych si možná mohl postavit dům, řekl, nebo něco v tom smyslu. Ano, ale počkej, namítl kameraman, pojď se mnou kousek dál a já ti ukážu ještě hezčí místo. Když člověk kráčí podél pláže tak jako oni tehdy v roce 1965, nevypadá to, že by cesta někam vedla, není tam žádný výběžek do moře, vyvýšenina, planinka nebo útes, žádný geografický nebo geologický útvar, který by naznačoval, že tady nastane v krajině nějaká změna. Kamenité pobřeží se táhne, kam až oko dohlédne, nic nezačíná, nic nekončí. Jen dál a dál. Kdyby to místo leželo v lese a ne na břehu moře, řeklo by se, že kameraman otce zavedl doprostřed lesa a že tam, právě tam na tom místě, se otec rozhodl usadit. Dva muži tam chvíli postáli. Jak dlouho? Dost na to, aby se můj otec, jak praví historie, *rozhodl*.

Kdybych to chtěl vyjádřit vznešeně, řekl bych, že jsem našel domov, prohlásil, a kdybych chtěl žertovat, mluvil bych o lásce na první pohled.

Celý život jsem žila s tímhle vyprávěním o domově a lásce.

Přišel na místo a vznesl na něj nárok, přivlastnil si ho.

Kdykoliv se ale snažil vysvětlit, proč tomu tak bylo, potýkal se s jazykem, až skončil u: *Kdybych to chtěl vyjádřit vznešeně, řekl bych, že jsem našel domov, a kdybych chtěl žertovat, mluvil bych o lásce na první pohled.*

Co kdyby to ale člověk chtěl vyjádřit prostě? Ne vznešeně, ne nízce, ani ne tak, aby někoho přesvědčil, svedl? Bez žertování, bez dojetí? Jaká slova by zvolil?

Jak dlouho tam tedy stál? Mezi vznešeností a žertem, mezi domovem a láskou? Kdyby to trvalo moc dlouho, všiml by si svého

pohnutí, uvědomil by si, že to pojmenoval – domov, láska –, a jistě by se dostavilo nutkání potřást hlavou a jít dál. *Nesnáším citové výlevy a špatné divadlo.* Kdyby to trvalo příliš krátce, byla velká pravděpodobnost, že by to místo nezabral a nezmocnil se ho. Pár minut nejspíš. Dost na to, aby slyšel vítr v už tak dost pokroucených větvích borovic, vítr ve zvukovodu, vítr v nohavicích kalhot, kamení pod botami, cinkot mincí v kapse kožené bundy, s nimiž si prsty pohrávají, hlasité, morseovku připomínající bík-bík-bík-bík mořského ptáka ústřičníka. Představuji si, jak se můj otec otočí ke kameramanovi a řekne: Slyšíš, jaké je tu ticho?

Nejdřív láska. Intuitivní jistota. Pak plán. *Žádná* improvizace. Ne. Improvizovat se nikdy nebude. Bude se plánovat do nejmenšího detailu. Žena, která bude mojí matkou, je součástí plánu. On postaví dům a ona s ním v tom domě bude žít. Vezme ji na to místo s sebou a všechno jí ukáže. Sednou si na kámen. Vlastně si myslím, že to řekla ona, *slyšíš, jaké je tu ticho.* On by to neřekl, ani jí, ani kameramanovi. Na ostrově bylo tisíc zvuků. Místo toho se k ženě, která bude mojí matkou, otočí a prohlásí: *Jsmo bolestně spojeni.* Líbí se jí, jak to zní. Trochu útrpně. Trochu nejednoznačně. A pravdivě. A možná i lehce banálně. Jemu bylo čtyřicet sedm, ona byla téměř o dvacet let mladší. Po čase otěhotní. Film je dávno natočený. Dům se staví. V dopisech, které jí posílá, vyjadřuje znepokojení nad tím, jak velký věkový rozdíl mezi nimi je.

Narodila jsem se jako nemanželské dítě a v roce 1966 se na to stále ještě pohlíželo s pozvednutým obočím. Parchant. Bastard. Levoboček. Sebranec. Bylo to jedno. Mně to bylo fuk. Byla jsem uzlíček v mámině náruči. I mému otci to bylo jedno. O jedno dítě víc nebo míň. Měl jich už z dřívějšíka osm a byl proslulý coby démonický režisér (těžko říct, co se tím myslelo) a svůdce žen (poměrně jasné, co to znamená). Já jsem byla

devátá. Bylo nás devět. Můj nejstarší bratr zemřel o mnoho let později na leukemii, ale tenkrát nás bylo devět.

S pozvednutým obočím se hledělo hlavně na mámu. Kvůli tomu, že byla tak mladá. Hodně jí záleželo na tom, co si lidé povídají. Milovala svoje dítě. To matky dělají. Nosila ho pod srdcem a břicho jí rostlo. *Levoboček*. Ale taky se styděla. Chodily jí dopisy od cizích lidí. *Tvoje dítě shoř v pekle*.

Když jsem se narodila, byl mámin první manžel u toho. Byl to doktor a podle slov svých kolegů měl *živou, nakažlivě veselou povahu*. Matka vyprávěla, že jí porod nepřipadal bolestivý, ale že křičela, aby se neřeklo, a že on, tedy doktor, se k ní sklonil, hladil ji po vlasech a říkal *no tak, no tak*. Věděl, že dítě není jeho, on i matka už měli někoho jiného, ale ještě se nestihli rozvést. Podle norských zákonů jsem tudíž byla *jeho* dcera. Já – 2,8 kilo, 50 centimetrů, narozená v úterý – jsem byla dcera doktora a několik měsíců jsem se – tedy ona se – jmenovala Lundová. Na fotkách má naducané tvářičky. Moc toho o ní nevím. V mámině náručí vypadá spokojeně. Křestní jméno prozatím nedostala. Bydlí s matkou v Oslu, v malém bytě na adrese Drammensveien 91, kde matka dříve žila se svým manželem a kam se o pár let později nastěhuje babička. Mnohé z otcových dopisů jsou adresovány na Drammensveien 91, v jednom z nich, psaném na žlutém hotelovém papíře z Växjö, se píše:

ÚTERÝ VEČER

Šedočerný dopis

Hotel je dobrý, všichni jsou tu milí a já zažívám vesmírnou samotu...

STŘEDA RÁNO

Je ráno, za oknem mám strom v podzimním hávu a všechno je dnes lepší... Ochromení se poddalo. Pokud si máme psát o všech svých myšlenkách, musím objasnit jednu velmi temnou myšlenku z dnešní noci. Týká se výhradně mé fyzické osoby. Fjstým způsobem jsem coby člověk

poměrně opotřebován. Ve své kariéře jsem natolik tvrdě pracoval, že následky začínají být znát. Málokdy se cítím souvisejší dobu zdráv. Nejvíce se děším pocitů závratí, znaků slabosti, řetězce nevolností, které vrcholí horečkou a depresí. Jistě v tom hraje roli i moje hysterie... je až směšné, v jak hlubokých rozpacích se kvůli těmto obtížím, se kterými mohu jen sotva něco dělat, nacházím.

Jednoho dne museli matka, otec a doktor k norskému soudu, aby se otcovství vyřešilo. Všichni spolu báječně vycházeli. Nálada v soudní síni připomínala téměř malou oslavu. Jediný, kdo se podle otce zpěchoval, byl norský soudce s protáhlou tváří a ústy jako čárka. Stále dokola žádal vysvětlení okolností. Kdo měl vlastně s matkou pohlavní styk a kdy? Po dlouhém dni u soudu měla matka dojem, že by to chtělo sklenku šampaňského. Jenže ne. Otec dítěte spěchal zpátky do divadla ve Stockholmu a manžel číslo jedna měl noční v nemocnici. Tak sklenku vína? To by si přece zasloužili. Každopádně *ona* by si to zasloužila. Čekání na večer a utkvělé přání, aby dítě spalo celou noc. V posteli vedle děvčátka s nadějí, že se neprobudí a nezačne křičet. Někdy dítě brečí celou noc, to pak neví, co má dělat, co je špatně. Bolí miminko něco? Je nemocné? Umře? Má někomu zavolat? Může někdo vstát, vypravit se do sněhu a tmy a přijít sem? Ráno dorazí chůva, má zástěru, jakýsi sestřičkovský čepeček a podle matky přísný pohled, matka má hrůzu z toho, že přijde pozdě do práce, a děsí se, že se to dotkne chůvy, která s ní chce něco probírat. *Jsem tak unavená. Přijdu pozdě. Nemohla bys být prostě zticha a nechat mě jít?* Potrvá další dva roky, než dítě pokřtí, ale toho dne u soudu dostane aspoň matčino příjmení, a když se matka s otcem sejdou nebo když spolu mluví po telefonu, hovoří o něm jako o *miminku a dítěti naší lásky* a používají norská a švédská slova s významem křehké drobnosti – *malenka, malinká, linduška, mandelinka*.

Matka a otec spolu byli pět let, většinu té doby strávili v Hammarsu. Dům byl dostaven. Na dceru dohlížely dvě ženy, jedna se jmenovala Rosa a druhá Siri. Jedna byla silná, druhá hubená. Jedna měla jabloňový sad a druhá manžela, který běhal po čtyřech, vozil holčičku na zádech a ona do toho zpívala *jo jo jupí, pes má chlupy a hopsa hejsa!* V roce 1969 matka z Hammarsu odjela a vzala dceru s sebou. O čtyři roky později, jednoho letního dne na konci června, se dívka vrátila. Přijela navštívit otce. Nechtělo se jí odjet od matky, ale ta jí slíbila, že jí každý den zavolá.

Nic se nezměnilo, až na to, že tam teď bydlela Ingrid. Všechno bylo na svém místě jako tehdy, když matka s dcerou odjely, dědečkovy hodiny tikaly a odbíjely každou půlhodinu, na borové stěny zářilo zvenku zlaté světlo a kreslilo proužky po podlaze. Otec si před dívku dřepł a opatrně řekl: *Vlastně se tě smí dotýkat jenom máma.*

Byla malá a hubená a každé léto přijížděla do Hammarsu se dvěma velikými kufry, které stály venku před domem, dokud je někdo nezanesl dovnitř. Vyřítla se pokaždé z auta, oběhla prostranství před domem, zamířila do svého pokoje a znovu ven před dům. Měla na sobě modré letní šaty, které jí sahaly sotva do půlky stehen. Otec se ptá: Co máš v těch svých kufrech? Jak je možné, že tak malá holka má dva tak obrovské kufry?

Jeho dům měl na délku padesát metrů a pořád se prodlužoval, přejít z jednoho konce na druhý zabralo pěknou chvíli. Uvnitř se nesmělo běhat. Otec dům opravoval a pořád něco přistavoval, každý rok kousek, dům rostl do délky, nikoliv do výšky. Žádný sklep, podkroví, schody. Měla tam strávit celý červenec.

Jejího příjezdu se obával, *dobry den, dobry den*, děvčátko s nohama jako hůlky a kostnatými koleny pobíhá před domem nebo tančuje nějaký taneček, tahle dívka je stále uprostřed nějaké pracované choreografie, člověk s ní může o něčem mluvit,

a ona, místo aby odpověděla na otázku, začne tancovat, nebo si před otce stoupne rovná jako pravítko a jako by ho provokovala, na to se on usměje, *no, co teď? Co řekneš? Co uděláš?* Dívka má z odloučení od matky strach, ale na druhou stranu se na návštěvu k otci těší, těší se na všechno, co to místo obnáší, dům, ostrov, pokojík s kytičkovanými tapetami, Ingridino jídlo, širé pláně a kamenité pobřeží a moře, které se zeleně a šedě rozpíná mezi otcovým ostrovem a Sovětským svazem (kdyby tam člověk zabloudil, už nikdy by se domů nevrátil), a těší se, že je všechno přesně tak, jako vždycky bylo a jako vždycky bude. Otec má pravidla. Ona jim rozumí. Pravidla jsou abeceda, kterou se naučí dříve než tu opravdovou, A je A a B je B, nemusí se na nic ptát, Z je tam co vždycky, ona ví, kde Z je, její otec se na ni zlobí jen zřídka. Dokáže se velice rozzuřit, *on má sakra temperament*, říká matka, přestane se ovládat a řve, jenže dívka ví, kde se vztek nachází, a prosmýkne se kolem. Je hubená. Tenká jako filmový pás, říká otec.

Matka hovoří s otcem po telefonu a zlobí se, protože dceři nedává pít mléko. Podle otce mléko škodí žaludku. Podle otce žaludku škodí spousta věcí. Ale mléko možná nejvíc ze všeho. Podle matky mléko a děti patří k sobě. To vědí všichni. To, co otec tvrdí o mléku, je v rozporu s elementárními poznatky o zdraví dětí. A navíc, namítá matka, se otec jinak do dívčiny výchovy nijak nevkládá, ale zrovna na toto, na *toto!*, musí mít vlastní názor, matčin hlas se trochu třese, všechny děti musí pít mléko, a taková hubená holka *obzvlášť*... Tohle je, co si pamatuju, jediná hádka mezi matkou a otcem týkající se dívčiny výchovy.

Změna. Vyrušení. *Dobry den, dobry den. Ukaž se, ať se na tebe podívám. Ty jsi vyrostla. Ty jsi ale rozkošná.* A pak možná přiloží palce a ukazováčky k sobě, udělá obdélník a pohlédne jím na ni. Přivře jedno oko a druhým se na ni dívá. Udělá snímek. Zarámuje

ji prsty. Dívka stojí bez hnutí a vážně hledí do obdélníku. Není to skutečný fotoaparát – kdyby byl, šla by sebou a chtěla by vědět, jak bude na fotce vypadat.

Vytržený z práce dítětem. Ani chvíle klidu na psaní. To ale jen teď, v okamžiku, kdy dorazí se svými kufry a kdy se rok neviděli, jedině tehdy se nechá od práce vyrušit. Dívka tancuje před domem. Otec z prstů poskládá kameru a dívá se na ni jedním okem. Nevím, kdo zanese kufry dovnitř. Nebo kdo je vybalí. Kdo pověsí šaty a uloží kraťasy a trička do skříňky v jejím pokoji. Nejspíš Ingrid. Brzy už bude otec moci odejít do své pracovny (která leží na jednom konci chodby, její pokoj na druhém) a pracovat dál.

Dívčina matka, ta, co ji má na starost všechny měsíce kromě července a podle níž dětem mléko svědčí, by se taky chtěla zavřít v pokoji a mít klid, ona by taky chtěla psát, chtěla by mít pravidla a abecedu jako dívčin otec. Jenže se jí to nedaří. Matčina abeceda se pořád mění, dívka se ji nedokáže naučit, přestože se snaží. A může zčistajasna být L. Je to nepochopitelné. A bylo A a pak se z něj najednou stalo L nebo X nebo U. Matka to zkouší ve všech místnostech celého domu, jenže to nejde. Všude ji něco ruší.

Cuchají se mi nervy, říkává.

Když se matce cuchají nervy, je nejlepší být úplně, úplně potichu.

Matka s dcerou bydlí ve velkém domě ve Strømmenu kousek za Oslem. Bydlí i na mnoha jiných místech. Ale nejdřív bydlí ve velkém domě ve Strømmenu. V zahradě je domeček na hraní. Na zeď domku vyryla dívka svoje jméno. Ať matka sedí v kterémkoliv pokoji, přijde děvče za ní a něco chce. Chce si kreslit. Chce se na něco zeptat. Chce jí něco ukázat. Chce jezdit na kole. Chce učesat. Chce tancovat. Chce sedět úplně potichu a nic neříkat, *slibuju, slibuju, ani slovíčko*. Chce ještě víc

tancovat. Nakonec není v domě ani jedna místnost, kde by matka mohla v klidu pracovat, a tak si zařídí pokoj ve sklepě. (Dům ve Strømmenu rostl do hloubky, na rozdíl od domu v Hammarsu, který se prodlužoval.) Dívka ji ale objeví i tam. Máma sklepnice. Matka chce napsat knihu, ale nedaří se jí to. Dívka ji najde všude a matka potom ztrácí koncentraci. A když člověk ztratí koncentraci, vysvětluje matka, je pak *skoro úplně nemožné* se znovu soustředit.

S matkou bylo všechno mnohem méně předvídatelné než s otcem. Souviselo to s životními okolnostmi. Otec umře první, je to jistě smutné, ale s ohledem na jeho věk nijak překvapivé, otcova smrt byla v pořadí, to bylo jasné dívce i otci, a proto se každé léto tak smutně loučili. Šlo jim to dobře. Bylo to něco úplně jiného než se loučit s matkou. To dívka hlasitě brečela a matka ji k sobě tiskla, *neplakej, buď velká holka a neplakej*, matka ji pevně objala, rozhlédla se, pokusila se vykrotit z dívčiny rukou, které se přimykaly k rozličným částem jejího těla. *Nevídí to někdo?* Matce vždycky záleží na tom, co ostatní vidí a co si myslí. Tohle řvoucí dítě. Tuhle holku hubenou jako lunt, která umí dělat takový kravál.

Otec matce říkával, že je jeho stradivárkami. Čili nástrojem nejvyšší kategorie se silným a plným zvukem. Matka si ta slova vtiskla do srdce a opakovala je, *řekl, že jsem jeho stradivárkami*.

Ona je jeho houslemi.

Jsem jeho houslemi.

Toto je jeden příklad toho, jak se matka s otcem nechávali strhnout metaforami. Ani jednoho nezajímalo, nebo o tom možná ani nevěděli, že několik provedených pokusů dokázalo, že stradivárky ve skutečnosti nezní líp než jiné srovnatelné housle.

Na druhou stranu: co říct o podobných průzkumech? Vždycky se v publiku najde někdo, kdo šeptá: *Vím, jak to dělá, podvádí, tohle není žádný opravdový kouzelník*.

Co to ale matka s otcem stvořili? Poslouchej! Je to dívka! Rozhodně žádné stradivárky, to je jisté. Nanejvýš malé rozladěné varhany. Varhany, které vyjí, protože se matka chystá odjet. A co všechna ta křečovitá sevření – co to mělo být? Možná to dítě není úplně v pořádku? A co je to za matku, že od své dcery permanentně odjíždí? (Matka sklízela obviňující pohledy, otec nikdy.) Matce záleželo na tom, co si lidé myslí a říkají, dívce to ale bylo fuk. Pohledů si nevšímala. Tiskla se k matce. Myšlenka, že ji už nikdy neuvidí, byla nesnesitelná. Fantazírovala o rozličných způsobech smrti. Především matčiny smrti. A následně své vlastní vinou matčina úmrtí. Mohlo se to stát kdykoliv – matka mohla umřít na nějakou nemoc, zahynout při automobilové nehodě či leteckém neštěstí, nebo ji mohl někdo zavraždit. Matka, která cestovala všude možně, se mohla zatoulat do země zmítané válkou a mohla být zasažena střelou. Kdyby jí matka umřela, jak velkou díru by do sebe musela vyříznout, aby se v ní mohla ztratit? Milovala matku nejvíc ze všeho. Ne že by na lásku nějak myslela – na samotné slovo a jeho význam. Kdyby se jí někdo na lásku zeptal, odpověděla by možná, že miluje matku, babičku, Ježíše (protože matka a babička říkaly, že Ježíš miluje ji) a kočky, matku ale milovala nejvíc. Permanentně se jí po matce stýskalo, i když s ní byla v téže místnosti. Dívčina láska byla víc, než matka dokázala zvládnout. Mít dítě bylo složitější, než si představovala. Ruce a nohy a velké zuby a *rámus*. Nejvíc se jí líbilo, když děvče spalo. Holčička moje. Když byly ale obě vzhůru, bylo toho příliš. Dotěrná holka. Dotěrná láska. Jako by chtěla zpátky do ní. Matka by si nikdy nepřiznala, že jí ta dotěrnost leze na nervy, sama byla plná zmatených tužeb a stesků – z otázek, kým by chtěla být a kým je a co je to láska a jaká by měla být. Její nejhlubší touhou možná bylo, aby ji někdo bezpodmínečně miloval a zároveň ji nechal na pokoji. To ale nikomu neřekla. Toužit po bezpodmínečné lásce a zároveň po naprostém klidu je egoistické a ostudné. Matčiny vnitřní komnaty, temné a celé pozlacené, chránily pevné dveře.